

CHARAKTERISTIKA PLZEŇSKÉHO KRAJE

Plzeňský kraj leží na jihozápadě České republiky. Hranici kraje na západě tvoří státní hranice se SRN (Bavorskem). Severozápadně leží kraj Karlovarský, severovýchodně kraj Středočeský a na jihovýchodě kraj Jihočeský.

Svou rozlohou 7 561 km² je třetím největším krajem v České republice, avšak počtem obyvatel se řadí na deváté místo v ČR. Sedm okresů kraje (Domažlice, Klatovy, Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov) představuje územní celky výrazně se odlišující krajinným charakterem, počtem i skladbou obyvatelstva, ekonomickým potenciálem, velikostí i hustotou osídlení.

Rozmanitost přírodních podmínek je dána především reliéfem kraje. Z hlediska geografického systému lze Plzeňský kraj rozdělit do několika oblastí: Plzeňská pahorkatina, Brdská vrchovina (část), Český les a Šumava. Klimatické, geologické a hydrologické podmínky jsou v jednotlivých územních celcích značně odlišné.

Zásoby nerostných surovin, které představují základní potenciál pro rozvoj zpracovatelského průmyslu, se v Plzeňském kraji soustřeďují zejména do vnitrozemí (oblast kolem Plzně). Jedná se o zásoby černého uhlí, žáruvzdorné a keramické jíly a stavební kámen. V oblasti podhůří Šumavy se nalézá vápenec. Pro zemědělství v kraji jsou celkem příznivé podmínky. Zemědělská půda pokrývá cca 50,4% celkové rozlohy kraje (z toho podíl orné půdy 68,4%). Lesní hospodářství je charakteristické dostatečnými přírodními zdroji dřeva. Podíl zalesněné plochy na celkové rozloze kraje činí 39,6% (zejména vlivem lesnatých ploch Šumavy, Českého lesa a Brdské vrchoviny). Z celkového objemu těžby jehličnatého dřeva v ČR zaujímá Plzeňský kraj třetí místo.

Životní prostředí Plzeňského kraje v rámci ČR můžeme hodnotit příznivě. Hodnoty měrných emisí podle REZZO1-4 v Plzeňském kraji dosahují nižších hodnot než v ČR. V roce 2008 představovaly měrné emise oxidu siřičitého 1,23 t/km², což je 54,8% úrovně měrných emisí v ČR, měrné emise oxidů dusíku 1,80 t/km² (tj. 53,8% úrovně ČR), oxidu uhelnatého 3,15 t/km² (tj. 55,8% úrovně ČR) a tuhých emisí 0,61 t/km² (tj. 75,9% úrovně ČR).

K nejméně zatíženým oblastem náleží horské partie Šumavy, Českého lesa, západní Brdy a oblast v okolí Manětína a Nečtin. Ochranu přírody na Šumavě zabezpečuje NP a CHKO Šumava. V roce 2005 byla vyhlášena nová CHKO Český les. Na území se nachází 182 maloplošných chráněných území. Pro zachování rozmanitosti krajiny jsou vyhlášeny přírodní parky.

Výjimku tvoří Plzeň a její okolí, kde je životní prostředí extrémně narušeno. Měrné emise zjištěné v okrese Plzeň-město mnohonásobně převyšují hodnoty měrných emisí v ČR. Plzeň se svým okolím je zatížena vysokou koncentrací průmyslových aktivit a silniční dopravou. Přetížená silniční síť výrazně zhoršuje emisemi (oxidy dusíku a uhlovodíky) a hlukem kvalitu životního prostředí. Devastace krajiny po těžbě je nejrozsáhlejší v prostorech Nýřany-Tlučná-Vejprnice, Břasy-Radnice, Stříbrska a Ejpovicka.

K nejdůležitějším úkolům v oblasti životního prostředí patří ochrana vod. Na řece Radbuze proběhla intenzifikace ČOV, což představuje asi 1/3 objemu z celkové modernizace ČOV. Zbývající projekty jsou zatím ve stádiu přípravy. V Plzeňském kraji nevzniká větší množství nebezpečných průmyslových problémových odpadů. Komplexní systém nakládání s odpady nebyl realizován, zatím byly řešeny pouze dílčí problémy odpadového hospodářství.

Silniční síť v Plzeňském kraji je tvořena 5 129 km silnic, z toho 420 km pokrývají silnice I. třídy, 1 502 km silnice II. třídy a 3 098 km silnice III. třídy. V porovnání s ostatními kraji v ČR má Plzeňský kraj třetí nejvyšší podíl silnic III. třídy, a to 9,1%. Dálnice se v Plzeňském kraji rozkládají v délce 109 km, z toho nejvíce v okrese Tachov (45 km), dále pak v okresech Rokycany (26 km) a Plzeň-sever (19 km). Provozní délka železničních tratí činila k 31. 12. 2009 v Plzeňském kraji 710 km.

Pro Plzeňský kraj je typický vysoký počet malých sídel s nerovnoměrným rozmístěním, chybí zde města střední velikosti, struktura středisek je v porovnání s ČR atypická. Město Plzeň se svými 169 935 obyvateli představuje protiklad k malým sídlům, neboť je po Praze druhým nejvýznamnějším centrem v Čechách. Plzeňský kraj má 55 měst, ve kterých žije 388 590 obyvatel, tj. 68,0% z celkového počtu obyvatel kraje.

Od 1. 1. 2003 byla na základě zákona č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností Česká republika nově administrativně rozdělena do 205 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. byly stanoveny správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem a správní obvody obcí

s rozšířenou působností. Po ukončení činnosti okresních úřadů (k 31. 12. 2002) tak byla významná část jejich kompetencí přenesena na obce s rozšířenou působností. Plzeňský kraj byl rozdělen do 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a do nich spadajících 35 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (POU). Mezi obce s rozšířenou působností patří: Blovice, Domažlice, Horažďovice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Nepomuk, Nýřany, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stod, Stříbro, Sušice a Tachov.

Většina rozvojových sídel leží na rozvojových osách regionálního významu a na západní radiální ose spojující Plzeň s Prahou a směřující koridorem k hranici s Německem. Mimo tyto osy se nachází řídce zalidněná území s převažující obytnou a zemědělskou funkcí s nedostatečně vyvinutou sociální a technickou infrastrukturou a omezenou dopravní obslužností. K oživení těchto sídel přispěje vznik malých podniků, obnova řemesel a rozvoj služeb vázaných na cestovní ruch. Aby mohly být některé aktivity alespoň částečně realizovány, sdružují se obce do mikroregionů.

V období let 1990 až 2009 dosáhla intenzita bytové výstavby nejvyšší hodnoty v roce 2008, kdy na 1 000 obyvatel středního stavu připadlo 4,70 dokončených bytů. V porovnání s minulým rokem se počet dokončených bytů na 1 000 obyvatel snížil o 1,1.

Plzeňský kraj je s počtem obyvatel 571 863 osob (k 31. 12. 2009) šestým nejmenším krajem v České republice a tvoří tak 5,4% z celkového počtu obyvatel ČR. Rozložení obyvatel v rámci kraje je značně nerovnoměrné. Téměř 30% obyvatel žije v Plzni a další více než pětina obyvatel je soustředěna do 13 měst s více než 5 000 obyvateli. V menších městech do 4 999 obyvatel žije zhruba 17% obyvatel Plzeňského kraje.

Plzeňský kraj je v ČR druhým nejhřidčeji zalidněným krajem. Hustota obyvatel v kraji představuje 75,6 obyvatel na km² (hustota ČR 133,2 obyvatel na km²). Nejnižší hustoty v Plzeňském kraji dosahují okresy Tachov (hustota 38,6 obyvatel na km²) a Klatovy (hustota 45,6 obyvatel na km²).

Z hlediska věkové struktury patří Plzeňský kraj k územím se starším obyvatelstvem v ČR, průměrný věk obyvatel kraje dosáhl v r. 2009 výše 41,0 let, v okrese Plzeň–město dokonce 41,9 let, naproti tomu v okrese Tachov pouhých 39,0 let. Vysoký podíl staršího obyvatelstva v Plzeňském kraji je patrný též z indexu stáří (počet osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 0 – 14 let). V roce 2009 zde tento index dosáhl výše 112,3 což je po Praze, Jihomoravském a Zlínském kraji čtvrtá nejvyšší hodnota v ČR (index stáří ČR 107,0). V rámci kraje dosáhl index stáří nejvyšších hodnot v okresech Plzeň–město (135,0), Rokycany (120,3) a Klatovy (114,1), naopak velmi nízký je v okrese Tachov (81,7).

Počet obyvatel v České republice přestal od roku 2003 klesat, v roce 2009 se v porovnání s rokem 2008 zvýšil o 39 271 obyvatel. Počet živě narozených dětí se v ČR meziročně snížil o 1 222 dětí, tj. o 1,0%. V roce 2009 dosáhl přirozený přírůstek 10 927 osob. Na růstu obyvatel ČR se podílel především přírůstek stěhováním, který činil 28 344 osob.

Počet obyvatel v Plzeňském kraji se v roce 2009 v porovnání s rokem 2008 zvýšil o 2 236 obyvatel. Počet živě narozených vzrostl meziročně o 27 osob, tj. zvýšení o 0,4%. Přirozený přírůstek dosáhl 553 osob. Rovněž růst obyvatel Plzeňského kraje byl především ovlivněn přírůstkem stěhování, který představoval 1 683 osob.

V počtu živě narozených dětí 11,2 na 1 000 obyvatel středního stavu byl Plzeňský kraj v roce 2009 téměř srovnatelný s celorepublikovým průměrem. Relativně nejvíce dětí se narodilo v okresech Plzeň–město (11,8), Plzeň-jih (11,7) a Domažlice (11,7). V počtu potratů 38,2 na 100 narozených zaujímá Plzeňský kraj třetí místo v ČR po Ústeckém a Karlovarském kraji. Výrazně vyšší potratovosti v porovnání s krajským průměrem dosáhly okresy Tachov (42,9) a Plzeň–město (40,5).

V počtu sňatků a rozvodů na 1 000 obyvatel středního stavu dosáhl Plzeňský kraj přibližně celorepublikového průměru. Relativně nejvíce sňatků bylo uzavřeno v okresech Rokycany (4,9), Plzeň–město (4,8). Nejvíce manželství (3,0) bylo rozvedeno v okresech Domažlice a Rokycany, nejméně v okrese Klatovy (2,4).

V roce 2009 představoval podíl Plzeňského kraje na celkovém hrubém domácím produktu v běžných cenách 4,7%. V přepočtu HDP na 1 obyvatele (299 846 Kč) se v porovnání s ostatními kraji umístil na čtvrtém místě za Hlavním městem Prahou, Jihomoravským krajem a Středočeským krajem. Významné umístění Plzeňského kraje v rámci ostatních krajů ovlivňuje vysoká ekonomická výkonnost města Plzně. V Plzni je soustředěna téměř třetina průmyslových subjektů. Porovnáme-li jednotlivá průmyslová odvětví z hlediska objemu tržeb v kraji, zaujímá významné postavení průmysl potravinářský a elektrotechnický.

K významným potravinářským podnikům Plzeňského kraje patří: Plzeňský Prazdroj a.s., založený v roce 1843, největší český exportér piva do téměř 50 zemí světa, který je součástí mezinárodní skupiny SABMiller plc, druhé největší pivovarnické společnosti, Stock Plzeň a.s., tradiční výrobce lihovin, v současné době největší výrobce lihovin v České republice, Bohemia Sekt Českomoravská vinařská a.s. ve Starém Plzenci, významný producent vín.

K významným průmyslovým odvětvím v regionu náleží strojírenství, které je spojováno především se jménem Škoda. Hlavním výrobním sortimentem jsou zařízení pro klasickou i jadernou energetiku a petrochemii, výrobky hutí a kováren, těžké obráběcí stroje, zařízení pro válcovny, zařízení pro zpracování cukrové třtiny, hydraulické a vulkanizační lis, převodovky, kolejové dopravní prostředky, trolejbusy, kompletní elektrické pohony. Rozvíjí se i vlastní výzkum a obchodní společnost. Dalšími důležitými průmyslovými podniky, které ovlivňují ekonomiku kraje, jsou: Dioss Nýřany a.s., který se zabývá především výrobou akumulátorů a baterií, Okula Nýrsko a.s., výrobce brýlových obrub a zpracování plastických hmot, Lasselsberger ČR a.s., který reprezentuje keramický průmysl a který tvoří společnosti (Chlumčanské keramické závody, Keramika Horní Bříza, Rako Rakovník, Cemix Čebín a Calofrig Borovany).

Plzeňský kraj je díky své poloze přitažlivý pro zahraniční investory. Zahraničním investicím dominuje japonský závod Panasonic AVC Networks Czech s.r.o. na výrobu televizorů. K významným zahraničním firmám se řadí YAZAKI Wiring Technologies Czech s.r.o. na výrobu komponentů pro automobilový průmysl, firma VISHAY ELECTRONIC s.r.o. zabývající se výrobou elektronických součástek, BORGERS CS s.r.o. s výrobou plastových výrobků, MD ELMONT spol. s r.o. s výrobou izolačních vodičů a kabelů, Daikin Industries Czech Republic s.r.o. s výrobou a opravami průmyslových chladicích a vzduchotechnických zařízení.

Ke zmírňování sociálně ekonomických rozdílů přispívá přeshraniční spolupráce se sousedním Bavorskem v rámci euroregionů. Evropský program podpory přeshraniční spolupráce využívají v Plzeňském kraji okresy Domažlice a Klatovy v euroregionu Šumava a okres Tachov v euroregionu Egrensis.

V roce 2008 bylo zaměstnáno v Plzeňském kraji (podle pracovní metody včetně podnikatelských subjektů do 20 zaměstnanců) 218,9 tis. fyzických osob, což je 38,2% z celkového počtu obyvatel v kraji. Průměrná hrubá měsíční mzda na fyzické osoby dosáhla 20 767 Kč a Plzeňský kraj se zařadil po Hl. m. Praze a Středočeském kraji na 3. místo v ČR. Průměrná mzda však byla v porovnání s celorepublikovým průměrem o 5,3% nižší.

Podle registru ekonomických subjektů bylo k 31. 12. 2009 v Plzeňském kraji evidováno 140 383 ekonomických subjektů, z toho bylo nejvíce soukromých podnikatelů nezapsaných v obchodním rejstříku. Většina ekonomických subjektů kraje (39,9%) má sídlo v okrese Plzeň-město. Výraznou úlohu v zaměstnanosti Plzeňského kraje sehrává 42 subjektů s více než 500 zaměstnanci, z toho 20 jich zaměstnává více než 1 000 pracovníků.

Mezi organizace s největším počtem zaměstnanců patří v Plzeňském kraji Fakultní nemocnice, Psychiatrická léčebna Dobruška, Plzeňský Prazdroj a.s., Západočeská univerzita v Plzni, Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o., YAZAKI Wiring Technologies Czech s.r.o., VISHAY ELECTRONIC, s.r.o., HP-Pelzer k.s., ŠKODA TRANSPORTATION a.s., ŠKODA POWER s.r.o., DIOS NÝŘANY, spol. s r.o., BRUSH SEM, s.r.o., MD ELMONT s.r.o., Lasselsberger a.s., Statutární město Plzeň, Plzeňské městské dopravní podniky, a. s., Finanční ředitelství v Plzni, BORGERS CS s.r.o. Plzeň.

V rámci ČR patří Plzeňský kraj k oblastem s nižší mírou nezaměstnanosti. K 31. 12. 2009 bylo evidováno úřadem práce 26 802 uchazečů o zaměstnání. Porovnáme-li ostatní kraje ČR podle nejnižší míry nezaměstnanosti, zaujímá Plzeňský kraj s mírou nezaměstnanosti (podle nové metodiky) 8,16% páté místo. Nejvyšší míry nezaměstnanosti dosahují okresy Tachov (13,43%) a Domažlice (9,61%), naopak nejnižší míra nezaměstnanosti je zastoupena v okresech Plzeň-město (6,14%) a Plzeň-jih (6,83%).

K 31. 12. 2009 bylo v Plzeňském kraji 2 078 volných míst, na 1 volné pracovní místo připadlo 13 uchazečů. Mezi jednotlivými okresy Plzeňského kraje byla zjištěna nejlepší situace v okrese Plzeň-město, kdy na jedno volné pracovní místo připadlo 6 uchazečů a naopak nejhorší stav byl zaznamenán v okrese Tachov, 38 uchazečů na jedno volné pracovní místo. Nezaměstnaní absolventi a mladiství představovali v Plzeňském kraji 5,8% z celkového počtu neumístěných uchazečů.

Z hlediska struktury pracovních sil nejobtížněji hledají zaměstnání zaměstnanci s nízkou kvalifikací, osoby se zdravotním omezením, absolventi škol a administrativní pracovníci se středoškolským vzděláním. Naopak nedostatek pracovníků převládá v technických profesích.

Ve zdravotnictví zabezpečuje lůžkovou péči v kraji síť 11 nemocnic s 3 520 lůžky (údaje za všechny rezorty). Síť předškolních a školských zařízení v kraji představuje 256 mateřských škol, 221 základních škol, 15 gymnázií, 49 oborů odborného vzdělání na středních školách bez nástavbového studia. Vysokoškolské vzdělání nabízí Západočeská univerzita ve svých 8 fakultách (ekonomické, pedagogické, filozofické, právnické, aplikovaných věd, strojní, elektrotechnické a zdravotnických studií) a lékařská fakulta v Plzni, která patří pod Univerzitu Karlovu v Praze.

Pro cestovní ruch jsou v kraji příznivé podmínky. Město Plzeň nabízí mnoho kulturních památek, zajímavé je i jeho historické podzemí, které svým rozsahem cca 20 km patří k nejrozsáhlejším ve střední Evropě. K přírodním zajímavostem v Plzni patří Bolevecká rybníční soustava, což je z technického i krajinářského hlediska unikátní pozdně gotické dílo z 15. století. Je zde hustá síť rekreačních a turistických cest. K dalším často navštěvovaným místům patří zoologická a botanická zahrada města Plzně a vrchy v okolí Plzně: Krkavec, Chlum a Sylván s rozhlednami.

Ke kulturním památkám kraje patří barokní zámek Manětín, klášterní konvent v Plasích (národní kulturní památka), zříceniny gotických hradů Radyně a Buben, renesanční zámek Kaceřov, zřícenina hradu Rabštejn nad Střelou, renesanční zámek Horšovský Týn, vodní hrad Švihov, zámek Kozel, barokní zámek Nebílovy, zámek Lužany, klášter v Kladrubech, hrad Kašperk, zřícenina gotického hradu Libštejn a mnoho dalších. Také Domažlice a jejich tradiční každoroční srpnové Chodské slavnosti přitahují pozornost mnoha návštěvníků.

Výborné podmínky pro letní i zimní rekreaci nabízí Šumava díky svým četným turistickým a cykloturistickým stezkám. Pro sjezdové i běžecké lyžování je zde mnoho upravovaných sjezdovek a běžeckých tras. K rekreaci a zlepšení zdravotního stavu je možno využít pobytu v Konstantinových Lázních, které jsou zaměřeny na prevenci, léčbu a rekonvalescenci kardiovaskulárních chorob, na léčení pohybového aparátu, výměny látkové a dýchacího ústrojí. K dalším místům vhodným pro rekreaci v kraji patří přehradní nádrž Hracholusky a vodáky hojně využívaná řeka Berounka.